

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

وزارت علوم، تحقیقات و فناوری

دانشگاه ملایر

دانشکده منابع طبیعی و محیط زیست

پایان نامه کارشناسی ارشد منابع طبیعی (گرایش محیط زیست)

گردشگری پایدار محیط زیستی در دره گنج نامه همدان با تعیین حدود

قابل قبول تغییر

به وسیله‌ی:

زهرا نوروزی شمس

استاد راهنما:

دکتر کامران شایسته

استاد مشاور:

دکتر حمید نوری

مهر ماه ۱۳۹۳

به نام خدا

گردشگری پایدار محیط زیستی در دره گنج نامه همدان با تعیین حدود

قابل قبول تغییر

به وسیله‌ی:

زهرا نوروزی شمس

پایان نامه

ارائه شده به تحصیلات تکمیلی به عنوان بخشی

از فعالیت‌های لازم برای اخذ درجه کارشناسی ارشد

در رشته‌ی:

مهندسی منابع طبیعی گرایش محیط زیست

از دانشگاه ملایر

ارزیابی و تأیید شده توسط کمیته پایان نامه با درجه:

دکتر کامران شایسته، استادیار برنامه ریزی محیط زیست (استاد راهنما).....

دکتر حمید نوری، استادیار اقلیم شناسی (استاد مشاور).....

دکتر علیرضا ایلدرمی، دانشیار گروه مرتع و آبخیزداری (استاد داور).....

دکتر ثمر مرتضوی، استادیار آلودگی محیط زیست (استاد داور).....

دکتر علیرضا سلیمانی، استادیار گروه شیمی (نماینده تحصیلات تکمیلی).....

مهر ماه ۱۳۹۳

تقدیم به پدرم:

کوهی استوار و حامی من در طول تمام زندگی

تقدیم به مادرم:

سنگ صبوری که الفبای زندگی را به من آموخت.

تقدیم به خواهرم:

که وجودش شادی بخش و صفایش مایه آرامش من است.

تقدیم به برادرم:

که همواره در طول تحصیل متحمل زحماتم بود و تکیه گاه من در مواجهه با مشکلات و وجودش مایه دلگرمی من می‌باشد.

سپاسگزاری

-شکر و سپاس خدا را که بزرگ‌ترین امید و یاور در لحظه لحظه زندگیست...

- به مصداق «من لم یشکر المخلوق لم یشکر الخالق» بسی شایسته است از استاد فرهیخته و فرزانه جناب آقای دکتر کامران شایسته که با کرامتی چون خورشید، سرزمین دل را روشنی بخشیدند و گلشن سرای علم و دانش را با راهنمایی‌های کارساز و سازنده بارور ساختند تقدیر و تشکر نمایم.

- از استاد ارجمند جناب آقای دکتر حمید نوری که با بیان نظرات گران قدرشان، راه گشای مسائل پایان نامه بودند نیز کمال تشکر و قدر دانی را دارم.

- از اساتید محترم سرکار خانم دکتر ثمر مرتضوی و جناب آقای دکتر علیرضا ایلدرمی که داوری این پایان نامه را بر عهده گرفتند صمیمانه تشکر و قدردانی می‌نمایم.

- همچنین سپاس و ارادت ویژه خویش را به محضر خانم مهندس مونا عزیزی جلیلیان به دلیل مساعدت در مسایل پایان نامه اعلام می‌دارم و برایشان آرزوی بهروزی و موفقیت دارم.

- از کارشناسان محترم در سازمان میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی استان همدان، کارشناسان اداره کل منابع طبیعی استان همدان و سازمان هواشناسی استان همدان که در تکمیل پرسشنامه و دادن اطلاعات نهایت همکاری و همراهی صادقانه را داشته‌اند سپاسگزاری می‌نمایم.

- از خانواده عزیزم که در تمام مراحل زندگی‌ام تکیه گاه محکمی بودند ممنون و سپاسگزارم.

نام خانوادگی دانشجو: نوروزی شمس	نام: زهرا
عنوان پایان‌نامه: گردشگری پایدار محیط زیستی در دره گنج نامه همدان با تعیین حدود قابل قبول تغییر	
استاد راهنما: دکتر کامران شایسته استاد مشاور: دکتر حمید نوری	
مقطع تحصیلی: کارشناسی ارشد	رشته: مهندسی منابع طبیعی
دانشگاه ملایر-گروه: محیط زیست	تاریخ فارغ التحصیلی: مهر ۱۳۹۳
کلید واژه: گردشگری پایدار، دره گنج نامه همدان، تعیین حدود قابل قبول تغییر	

چکیده:

دره گنج نامه یکی از مناطق نمونه گردشگری استان همدان می‌باشد که در سطح ملی و بین‌المللی دارای اهمیت است و یکی از مهم‌ترین جاذبه‌های گردشگری استان محسوب می‌شود که در معرض تهدید از سوی فعالیتهای گردشگری است. بنابراین تعیین ظرفیت برد گردشگری با روش حدود قابل قبول تغییر می‌تواند از جمله راهکارهای موثر در جلوگیری و کاهش مشکلات گردشگری منطقه باشد. در این مطالعه از چارچوب LAC برای تعیین حدود قابل قبول تغییر برای شناساگرهای اکولوژیکی و اجتماعی موثر بر رضایت بازدیدکنندگان استفاده شد. به این ترتیب چهار گام از فرایند LAC طی شد. در مرحله اول نقاط ضعف، قوت و نقاط تهدید، فرصت موجود در منطقه شناسایی شد. در مرحله دوم طیف فرصت تفریحی گردشگاه تعیین شد که در طبقه نیمه پیشرفته قرار داشت. در مرحله سوم شناساگرهای اجتماعی و اکولوژیکی انتخاب و اندازه‌گیری شدند و برای این شناساگرها حدود قابل قبول تغییر (استاندارد) تعیین شد. نتایج نشان داد که میزان استاندارد در نظر گرفته شده برای شناساگر مقدار زباله در سطح گردشگاه ۱۴/۶۵ درصد، فاصله افراد از یکدیگر ۱۱/۲۵ متر، پوشش درختی ۲۴/۶۵ درصد، اقلیم ۵۹ و تراکم افراد ۶۰۰ نفر در هکتار است. مقایسه وضعیت موجود شناساگرها با میزان استاندارد آن‌ها نشان داد میزان زباله در

سطح گردشگاه و فاصله افراد از یکدیگر بالاتر از حد استاندارد و تراکم افراد، اقلیم و درصد پوشش درختی پایین تر از حد استاندارد است.

فهرست مطالب

صفحه	عناوین
۲	۱- مقدمه و کلیات.....
۲	۱-۱- مقدمه.....
۳	۲-۱- بیان مسأله.....
۵	۳-۱- ضرورت تحقیق.....
۶	۴-۱- اهداف تحقیق.....
۷	۵-۱- فرضیات تحقیق.....
۷	۲- کلیات.....
۷	۱-۲- گردشگری پایدار.....
۸	۳-۲- تئوری و مفهوم ظرفیت برد.....
۱۱	۲-۳-۱- ظرفیت برد گردشگری.....
۱۴	۲-۳-۲- کاربرد ظرفیت برد گردشگری.....
۱۵	۲-۳-۳- شناساگرها در ظرفیت برد گردشگری.....

- ۱۶ ۲-۴-مدل حدود قابل قبول تغییر (LAC)
- ۱۷ ۲-۴-۱-فرایند حدود قابل قبول تغییر در گردشگری
- ۱۷ ۲-۴-۲-اصول LAC
- ۲۲ ۲-۴-۳-سیستم برنامه ریزی حدود قابل قبول تغییر
- ۲۴ ۲-۵-طیف فرصت تفرجی (ROS)
- ۲۶ ۲-۵-۱-انواع طیف فرصت تفرجی
- ۲۷ ۲-۵-۲-قلمرو طیف فرصت تفرجی
- ۲۸ ۲-۵-۳-فاکتورهای طیف فرصت تفرجی
- ۲۹ ۲-۵-۳-۱-دسترسی
- ۲۹ ۲-۵-۳-۲-استفاده‌های غیر تفرجی
- ۲۹ ۲-۵-۳-۳-مدیریت در محل
- ۳۰ ۲-۵-۳-۴-تعامل اجتماعی
- ۳۰ ۲-۵-۳-۵-میزان پذیرش اثرات بازدیدکننده
- ۳۰ ۲-۵-۳-۶-چارچوب مقررات قابل قبول
- ۳۱ ۲-۵-۴-ترکیب فاکتور تفرجی
- ۳۳ ۲-مروری بر منابع

- ۲- پیشینه تحقیق..... ۳۴
- ۲-۱- مطالعات انجام شده در داخل کشور ۴۵
- ۲-۲- مطالعات انجام شده در خارج کشور..... ۴۰
- ۳- مواد و روش‌ها..... ۵۱
- ۳-۱- منطقه مورد مطالعه..... ۵۲
- ۳-۱-۱- پوشش گیاهی منطقه..... ۵۳
- ۳-۱-۲- پوشش درختی منطقه..... ۵۴
- ۳-۱-۳- حیات جانوری منطقه..... ۵۴
- ۳-۱-۴- ژئومرفولوژی منطقه ۵۴
- ۳-۲- روش کار..... ۵۸
- ۳-۲-۱- ارزیابی عوامل درونی و بیرونی..... ۵۸
- ۳-۲-۲- تعیین طبقه طیف فرصت تفرجی منطقه..... ۶۳
- ۳-۲-۴- انتخاب و اندازه‌گیری شناساگرهای موثر بر رضایت گردشگران..... ۶۶
- ۳-۲-۴-۱- روش اندازه‌گیری مقدار زباله در سطح گردشگاه ۶۷
- ۳-۲-۴-۲- روش اندازه‌گیری پوشش درختی گردشگاه..... ۶۹
- ۳-۲-۴-۳- روش اندازه‌گیری اقلیم..... ۷۱
- ۳-۲-۴-۴- روش اندازه‌گیری تراکم گردشگر..... ۷۸

- ۳-۲-۴-۵-روش اندازه گیری توزیع فراوانی گردشگر.....۷۸
- ۳-۲-۵-روش تجزیه و تحلیل داده‌ها.....۷۹
- ۳-۲-۵-۱-آمار توصیفی.....۷۹
- ۳-۲-۵-۲-آمار استنباطی.....۸۰
- ۴- نتایج.....۸۴
- ۴-۱- تجزیه و تحلیل عوامل درونی (IFE) و عوامل بیرونی (EFE).....۸۵
- ۴-۲- طیف فرصت تفرجی در محدوده مورد مطالعه.....۹۵
- ۴-۲-۱-آمار توصیفی.....۹۵
- ۴-۲-۲-آمار استنباطی.....۱۱۰
- ۴-۳- اندازه گیری شناساگرهای مورد بررسی.....۱۱۳
- ۴-۳-۱- آمار توصیفی پرسشنامه‌ها.....۱۱۳
- ۴-۳-۲-آمار توصیفی اندازه گیری‌های کمی.....۱۲۰
- ۴-۳-۳-آمار استنباطی پرسشنامه‌ها و اندازه گیری‌های کمی.....۱۲۷
- ۴-۳-۱- تعیین نرمالیته داده‌های حاصل از اندازه گیری کمی متغیرها.....۱۲۷
- ۴-۳-۲- تفاوت میان رضایت بازدیدکنندگان نسبت به متغیرهای بررسی شده.....۱۲۸
- ۴-۳-۲- پیوند آماری بین رضایت بازدیدکنندگان و شناساگرها.....۱۳۴
- ۴-۴- تعیین استاندارد برای شناساگرهای موثر بر رضایت گردشگران.....۱۳۶
- ۵- بحث و نتیجه گیری.....۱۳۷
- منابع و ماخذ.....۱۵۳

پیوست‌ها

فهرست جدول‌ها

- جدول ۳-۱: ویژگی فیزیکی گردشگاه ۶۲
- جدول ۳-۲: مقادیر آلفای کرونباخ متغیرهای پرسشنامه ۶۶
- جدول ۳-۳: رتبه‌بندی بارش با توجه به میانگین ماهانه بارندگی (میلی متر) ۷۵
- جدول ۳-۴: رتبه‌بندی تابش با توجه به میانگین روزانه ساعات آفتابی در ماه ۷۶
- جدول ۳-۵: مقیاس‌های رتبه‌بندی باد بر حسب کیلومتر بر ساعت ۷۷
- جدول ۳-۶: مقدار عددی شاخص اقلیم آسایش گردشگری و تشریح طبقه آن ۷۸
- جدول ۴-۱: عوامل درونی موثر بر فعالیت‌های گردشگری در گردشگاه ۸۸
- جدول ۴-۲: عوامل بیرونی موثر بر فعالیت‌های گردشگری در گردشگاه ۸۹
- جدول ۴-۳: توزیع فراوانی افراد مورد مطالعه بر اساس سن ۹۶
- جدول ۴-۴: توزیع فراوانی افراد مورد مطالعه بر اساس شهر محل سکونت ۹۷
- جدول ۴-۵: توزیع فراوانی افراد مورد مطالعه بر اساس درآمد ماهیانه ۹۸
- جدول ۴-۶: توزیع فراوانی افراد مورد مطالعه بر اساس هزینه سرانه تفریح ۹۹
- جدول ۴-۷: توزیع فراوانی افراد بر اساس انگیزه استفاده از منطقه ۱۰۰

- جدول ۴-۸: توزیع فراوانی افراد مورد مطالعه بر اساس هزینه رسیدن به منطقه..... ۱۰۲
- جدول ۴-۹: الویت بندی فعالیت‌های انجام شده توسط افراد در مکان تفرجی..... ۱۰۲
- جدول ۴-۱۰: الویت بندی نیازها در منطقه توسط افراد جامعه مورد مطالعه ۱۰۳
- جدول ۴-۱۱: هزینه حفظ ویژگی‌های طبیعی و جلوگیری از آلودگی منطقه..... ۱۰۴
- جدول ۴-۱۲: الویت بندی اثر نامطلوب موجود در منطقه..... ۱۰۴
- جدول ۴-۱۳: الویت بندی میزان علاقه افراد به مشارکت در حفاظت منطقه ۱۰۶
- جدول ۴-۱۴: تمایل در اختیار قرار دادن وسیله به افراد مجاور ۱۰۷
- جدول ۴-۱۵: هزینه پیشنهاد شده توسط افراد جامعه مورد مطالعه برای پرداخت ورودی..... ۱۰۷
- جدول ۴-۱۶: الویت بندی مشکلات موجود در منطقه توسط افراد جامعه مورد مطالعه..... ۱۰۸
- جدول ۴-۱۷: الویت بندی پیشنهادات داده شده برای بهبود استفاده تفرجی..... ۱۰۹
- جدول ۴-۱۸: الویت بندی کیفیت منطقه توسط افراد مورد مطالعه..... ۱۱۰
- جدول ۴-۱۹: میانگین و انحراف معیار فاکتورهای طیف فرصت تفرجی در گردشگاه ۱۱۲
- جدول ۴-۲۰: طبقه طیف فرصت تفرجی گردشگاه..... ۱۱۲
- جدول ۴-۲۱: رضایت بازدیدکنندگان نسبت به ویژگی مکان تفرجی..... ۱۱۴
- جدول ۴-۲۲: ادراک بازدیدکنندگان نسبت به ویژگی مکان تفرجی..... ۱۱۵
- جدول ۴-۲۳: وضعیت میزان زباله (درصد) در گردشگاه..... ۱۲۱
- جدول ۴-۲۴: وضعیت تعداد افراد (نفر) در گردشگاه..... ۱۲۲
- جدول ۴-۲۵: وضعیت میزان فاصله افراد (متر) از یکدیگر در گردشگاه ۱۲۳
- جدول ۴-۲۶: وضعیت تاج پوشش درختان (درصد) گردشگاه ۱۲۴

- جدول ۴-۲۷: پوشش درختی شناسایی شده در گردشگاه ۱۲۵
- جدول ۴-۲۸: محاسبه TCI بر اساس شاخص‌های جوی ایستگاه سینوپتیک همدان (۱۳۹۲-۱۳۵۴) ۱۲۶
- جدول ۴-۲۹: نتایج مقایسه رضایت افراد نسبت به شناساگرها در گردشگاه ۱۳۰
- جدول ۴-۳۰: نتایج مقایسه متغیرهای (شناساگر) اندازه‌گیری شده در گردشگاه ۱۳۱
- جدول ۴-۳۱: همبستگی بین متغیرهای تصادفی بررسی شده در گردشگاه ۱۳۵
- جدول ۴-۳۲: الویت شناساگرها بر اساس مطلوبیت شرایط تفریحی از نظر بازدیدکنندگان ۱۳۵

فهرست شکل‌ها

- شکل ۱-۱: ظرفیت برد گردشگری به عنوان بخشی از فرایند برنامه..... ۱۳
- شکل ۲-۱: گام‌های روش حدود قابل قبول تغییر..... ۲۴
- شکل ۳-۱: ترکیب فاکتورها در دامنه‌های مختلف طیف فرصت تفریحی..... ۳۲
- شکل ۳-۱: موقعیت همدان در نقشه ایران..... ۵۶
- شکل ۳-۲: تقسیمات استان همدان به تفکیک شهرستان..... ۵۶
- شکل ۳-۴: تصویر ماهواره‌ای موقعیت گنج نامه در همدان..... ۵۷
- شکل ۳-۳: تصویر آبشار در کنار گنج نامه همدان..... ۵۷

فهرست نمودارها

- نمودار ۳-۱: طبقه‌بندی آسایش حرارتی شاخص اقلیم آسایش گردشگر..... ۷۳
- نمودار ۳-۲: مدل مفهومی تحقیق..... ۸۴
- نمودار ۴-۱: میانگین امتیاز وزن دار عوامل ضعف موجود در منطقه گردشگری..... ۹۰
- نمودار ۴-۲: میانگین امتیاز وزن دار عوامل قوت موجود در منطقه گردشگری..... ۹۰
- نمودار ۴-۳: میانگین امتیاز وزن دار عوامل فرصت موجود در منطقه گردشگری..... ۹۱
- نمودار ۴-۴: میانگین امتیاز وزن دار عوامل تهدید موجود در منطقه گردشگری..... ۹۱
- نمودار ۴-۵: میانگین امتیاز وزن دار عوامل درونی موجود در منطقه گردشگری..... ۹۲
- نمودار ۴-۶: میانگین امتیاز وزن دار عوامل بیرونی موجود در منطقه گردشگری..... ۹۳
- نمودار ۴-۷: میانگین امتیاز وزن دار عوامل بیرونی و درونی موجود در منطقه گردشگری..... ۹۳
- نمودار ۴-۸: درصد اثرات نامطلوب فعالیت‌های تفریحی بر مکان تفریحی..... ۱۰۵
- نمودار ۴-۹: توزیع فراوانی افراد مورد مطالعه بر اساس وضعیت شخصی..... ۱۱۵
- نمودار ۴-۱۰: توزیع فراوانی افراد مورد مطالعه بر اساس سن..... ۱۱۶
- نمودار ۴-۱۱: توزیع فراوانی افراد مورد مطالعه بر اساس تحصیلات..... ۱۱۷
- نمودار ۴-۱۲: توزیع فراوانی افراد مورد مطالعه بر اساس شهر محل سکونت..... ۱۱۷
- نمودار ۴-۱۳: توزیع فراوانی افراد مورد مطالعه بر اساس شغل..... ۱۱۸
- نمودار ۴-۱۴: توزیع فراوانی افراد مورد مطالعه بر اساس درآمد ماهیانه..... ۱۱۹

نمودار ۴-۱۵: توزیع فراوانی افراد مورد مطالعه بر اساس هزینه سرانه تفرج در سال..... ۱۱۹

نمودار ۴-۱۶: توزیع فراوانی افراد مورد مطالعه بر اساس افراد همراه..... ۱۲۰

نمودار ۴-۱۷: میانگین رتبه‌ای رضایت بازدیدکنندگان نسبت به پاکیزگی محل از نظر

عدم وجود زباله ۱۳۲

نمودار ۴-۱۸: میانگین رتبه‌ای رضایت بازدیدکنندگان نسبت به تعداد افراد در گردشگاه ۱۳۲

نمودار ۴-۱۹: میانگین رتبه‌ای رضایت بازدیدکنندگان نسبت به فاصله افراد در گردشگاه..... ۱۳۳

نمودار ۴-۲۰: میانگین رتبه‌ای رضایت بازدیدکنندگان نسبت به میزان سایه اندازی

درختان گردشگاه..... ۱۳۳

فهرست نقشه

نقشه ۴-۱: نقشه راه و کاربری اراضی..... ۹۴

فصل اول: مقدمه و کلیات

۱- مقدمه و کلیات

۱-۱ مقدمه

از اواخر دهه ۱۹۷۰، صنعت گردشگری به عنوان فعالیتی بدون خطر معرفی شده و همواره بر پیامدهای مطلوب و منافع اقتصادی آن تاکید می‌شود (رهنمایی و همکاران، ۱۳۸۷). همچنین این صنعت به عنوان بزرگ‌ترین و پیچیده‌ترین صنعت دنیا به شمار می‌رود (توکلی و همکاران، ۱۳۸۹). به طوری که می‌توان گفت این صنعت یک نیروی محرکه در توسعه جهانی محسوب می‌شود (آنتونیو انریکز ساویناک، ۱۹۹۵^۱). امروزه با گسترش گردشگری در مقیاس جهانی، حجم فعالیت و مشکلات آن - به خصوص به لحاظ شرایط محیط زیستی و کیفیت تجربه گردشگران - رو به افزایش است (حسن پور و همکاران، ۱۳۹۰). از این رو این رویه کشورها را واداشته تا با اتخاذ محدودیت‌ها و راه‌حلی‌هایی آن را در جهت پایدار هدایت کنند (فرهودی و شورچه، ۱۳۸۶). در طول چند دهه اخیر، نقاط ضعف، قوت و مشکلات این فعالیت بزرگ جهانی مورد پژوهش‌های بسیاری قرار گرفته است، از آن جمله تحت تأثیر نظریه توسعه پایدار^۲ می‌توان به نظریه گردشگری پایدار^۳ در دهه ۱۹۹۰ اشاره کرد (فرهودی و شورچه، ۱۳۸۶). مفهوم پایداری توسط کمیسیون جهانی محیط زیست و توسعه این‌گونه تعریف شده است: توسعه‌ای که نیازهای نسل فعلی را تأمین می‌کند، بدون

^۱-Antonio Enrique Savignac

^۲-Sustainable Development

^۳-Sustainability tourism